Gadd- och guldsteklar från Sorsele, Lycksele lappmark.

Av

DANIEL GAUNITZ.

Under en resa i Sorsele socken under de kalla- och regniga juli och augusti månader 1928 insamlades en del gadd- och guldsteklar, som, ehuru fåtaliga, dock torde vara av ett visst intresse, då ett par »sydbergsarter» torde finnas bland dem.

Första uppehållet, 7—12 juli, gjordes i den i södra delen av Sorsele socken belägna Gargnäs by i »moränlidernas och de stora myrarnes region». Den ganska stora, säkert gamla — för norrländska förhållanden! — byn ligger på en sandig landtunga mellan Gargån och Hemträsket; mager trakt med artfattig flora. En av karaktärsväxterna är den vid vår ankomst vackert blommande *Ledum;* rönnen var ännu i knopp. Efter en vecka gick färden till Sorsele kyrkoby strax sydost om Storvindelns södra ända — således på gränsen mellan moränlidernas och »fjällens och de stora sjökedjornas region». Gammal bebyggelse; rikare och frodigare vegetation än i Gargnäs. Rönnen började just blomma. Den 17 följde vi så med »turbåten» till det nära Storvindelns norra ända och på den norra stranden belägna Vännäs by. Även här är bebyggelsen jämförelsevis gammal med en del gamla byggnader och gärdesgårdar, som tycktes uppskattas av en hel del steklar. Omkring byn något rikare vegetation än i Sorsele; mycket rik och frodig upp mot och i de stora sydbergsområdena under Sandbergets branter. Rönnen i blom; smultronen i rikaste blom i sydbranterna. Uppehåll en vecka, som trots kyla och talrika regnskurar dock gav en hel del intressanta djur. På hemresan besöktes åter — 8—14 augusti — Vännäs och sydberget, där *Aconitum* och *Anthriscus* voro i full blom och smultronen voro stora, mogna och goda! Från Vännäs gick färden efter den forsande Vindelälven till Ammarnäs kapellby vid det milslånga Övre Gautsträsket i övre barrskogsregionen. Barrskogen går efter Vin-

delälven omkring en mil längre åt NW men redan vid Övre Sandsele — något mer än två mil SO om Ammarnäs — nå på båda sidor de älven följande bergen över barrskogsgränsen, som går på högst tre à fyra km:s avstånd från älven. Bebyggelsen är något mer än 100-årig; vegetationen är mycket rik, då ovanligt stora låg- och högraningar — delvis av forsraningsnatur —, myrar, frodiga bergssluttningar och ett mindre sydberg finnas i byns närhet. Rönnen blommade som bäst.

Vi hade nu hunnit till slutet av juli, då humle- och *Vespa*-hannarna bruka visa sig. Men den sena sommaren gjorde att jag lyckades få en humlehanne först på hemresan den 8 augusti och sedan såg jag endast några få *jonellus, pratorum* och *hypnorum*-hannar och ingen enda *Vespa*-hanne. Så att ännu i början av augusti var nog sommaren en vecka eller möjligen nära fjorton dagar försenad.

Under vägen till Matsojokkudden vid Stora Tjulträsket — 549 m ö. h. — passerades Tjulträsk by på gränsen mot björkregionen och Tjulträsk bys »sommarhem» i nedersta björkregionen. Särskilt vid Sommarhemmet var det en ovanligt frodig och insektrik brant sluttning mot Tjulån. *Urtica sondenii, Stachys silvatica* och *Struthiopteris Filicastrum* antydde »sydbacke». Matsojokkudden — den 31 juli—5 augusti — och Nygård ligga på ömse sidor av Tjulträskets W ända i mycket frodig fjällängsbjörkskog. Rönnen och slasan *(Aconitum)* hade just börjat blomma nere vid Tjulträsket, björnkålen *(Mulgedium)* visade endast mycket små knoppar.

Nedan omnämnda lokaler med rikare sydbergsflora äro: sydberget vid Vännäs = Sandbergets branter kring Sandbäcken, Grönhällan betydligt högre upp och mera öster ut i Sandberget, Fårkammaren vid Ammarnäs och Sommarhemmet.

Att resan både i entomologiskt och botaniskt avseende givit ganska goda resultat trots den särdeles ogynnsamma väderleken, har jag i hög grad att tacka min Farbroder och följeslagare, godsägare R. GAUNITZ, som förutom att giva ekonomiskt stöd hjälpte till vid insektfångsten och skötte de tidsödande prässarne. Även kronojägare G. ÅGREN, Sorsele, som insamlat en hel del gaddsteklar åt mig, är jag mycken tack skyldig.

Artförteckning.

Bombus consobrinus DAHLB. Sorsele by: Pansborg 1 ♀ 2/8, Vännäs: sydberget 1 ♀ 17/7, 1 ♀ 19/7, 1 ♀ 22/7; Grönhällan 1 ♀ 11/8; Ammarnäs nära Fårkammaren 2 ♀♀ 24/7. — *B. hortorum* L. Sommarhemmet 1 ☿ 6/8; Rågoliden 1 ♂ 15/9 (G. Å.). — *B. agrorum* FABR. Gargnäs by 1 ♀ 9/7. — *B. terrestris* L. Vännäs: Grönhällan 1 ♀ 11/8;

är ganska vanlig i södra och mellersta delen av socknen. — *B. kirbyellus* CURT. Dalovarde (4 mil NW om Ammarnäs i översta björkregionen) 3 ♂♂ aug. 1921 (V. GAUNITZ); Tjulträsket: Gårsedalen 1 ☿ 1/8, 1 ☿ 4/8; Sommarhemmet 1 ☿ 6/8; Tjulträsk by 1 ♀ 6/8. Förekommer väl sällan nedanför barrskogsgränsen. — *B. pratorum* L. Vännäs: sydberget 3 ♀♀ 17/7, 1 ☿ 22/7, 1 ♀ 10/8; Ammarnäs: nära Fårkammaren 1 ♀ 24/7; Tjulträsket: Matsojokkudden 1 ♀ 30/7, Gårsedalen 1 ☿ 4/8; Sorsele by 1 ♂ 5/9 (G. Å.). Förefaller vara mindre vanlig än t. ex. på småländska höglandet. — *B. hypnorum* L. Gargnäs tr.: Näresbäcken 1 ♀ 10/7; Tväråträsk 1 ☿ 2/8 (G. Å.); Jeristräsket 1 ♀ 14/6 (G. Å.); Skravelliden 1 ♀ 5/7 (G. Å.); Bure 1 ♀ 2/6 (G. Å.); Vännäs by: 1 ♀ 10/8, 2 ♂♂ 14/8, sydberget 1 ☿ 10/8; Häggås 1 ♂ 15/8; Gillisnuole-tr. 1 ☿ 9/8, Sandsele 1 ☿ 1—5/9 (G. Å.). En av de vanligaste humlorna i södra och mellersta delarne av Sorsele s:n. — *B. lapponicus* FABR. Gargnäs by 1 ♀ 9/7; Vännäs by 1 ♂, 1 ♀, 10/8, 1 ♀ 12/8, 1 ☿ 13/8; sydberget 1 ♀ 17/7, 1 ♀ 19/7; Tjulträsket: Gårsedalen 1 ☿ 1/8. Är ej sällsynt vid Sorsele by. — *B. jonellus* KIRB. Gargnäs by: 1 ♀ 9/7; -tr. Näresbäcken 1 ♀ 10/7; Vallnäs 1 ♀ 16/7; Vännäs: sydberget 1 ♀ 19/7; Väntstugan vid Gillisnoule 1 ☿ 9/8; Ammarnäs by ett flertal ♂♂, ♀♀ och ☿☿; Sandsele 1 ♀ 1—5/9 (G. Å.): Bräskafors: Bjärdoive 1 ♀ 2/7 (G. Å.). Säkerligen den allmännaste humlan. — *B. mastrucatus* GERST. Vännäs: by 1 ♀ 10/8, Grönhällan 1 ♀ 11/8; Tjulträsket: Gårsedalen 1 ☿ 4/8, Vuomatjokko 1 ♀ 1/8.

Megachile nigriventris SCHENK. Vännäs by 1 ♂ 14/8.

Osmia parietina CURT. (*angustula* ZETT.). Vännäs by 1 ♀ 14/8. — *O. inermis* ZETT. En ♀ från Vännäs 23/7 och en ♀ från Ammarnäs 28/7 ha av ALFKEN bestämts till denna art. Men då en av de förr (LUNDBLAD, E. T. 1924, h. 1) upptagna *inermis* ♂♂ visat sig tillhöra en *inermis* närstående ny? art, som ej uppmärksammats av LUNDBLAD eller ALFKEN, är det ännu ej möjligt avgöra vilken art ♀♀ kunna tillhöra.

Nomada leucophthalma W. K. (*borealis* ZETT.). Ammarnäs by 1 ♀ 28/7.

Andrena lapponica ZETT. Gargnäs: by 2 ♀♀ 11/7, Krutträsket 1 ♀ 8/7, Näresbäcken 1 ♀ 10/7; Vännäs by 2 ♀♀ 11/7; Sommarhemmet 1 ♀ 6/8. — *A. ruficrus* NYL. (*rufitarsis* ZETT.). Gargnäs by 2 ♀♀ 7/7, 1 ♀ 11/7; Vännäs by 1 ♀ 23/7.

Halictus fratellus I. PER. Samtliga förut från Sorsele rapporterade *H. fulvicornis* ha visat sig tillhöra *fratellus*, som torde vara ett av våra vanligaste bin. — *H. calceatus* SCOP. Vännäs by 3 ♀♀ 23/7.

Sphecodes sp. ALFKEN, som sett det av LUNDBLAD upptagna ex:t, har lämnat det obestämt, varför *puncticeps* torde böra utgå ur Sorseles fauna.

Colletes impunctatus NYL. Vännäs by 1 ♂ 19/7.

Prosopis annulata L. Vännäs by 1 ♂, 2 ♀♀ $^{23}/_{7}$, 1 ♂, 4 ♀♀ $^{14}/_{8}$; Ammarnäs 1 ♂ $^{23}/_{7}$, 1 ♀ $^{9}/_{8}$. Är ganska allmän. *P. communis* Nyl. utgår (Lundblad 1924).

Ammophila ?sabulosa L. Ett djur, som säkerligen tillhörde denna art, sågs i Gargnäs by $^{12}/_{7}$.

Pemphredon unicolor Fabr. Vännäs by 1 ♂ $^{23}/_{7}$; 1 ♀ $^{13}/_{8}$. — *P. montanus* Dahlb. Sorsele by 1 ♀ $^{15}/_{8}$; Vännäs by 1 ♀ $^{13}/_{8}$; 1 ♀ $^{14}/_{8}$; Sandsele 2 ♀♀ $^{1-5}/_{9}$ (G. Å.). — *P. lugens* Dahlb. Gargnäs tr., Näresbäcken 1 ♂ $^{10}/_{7}$. — *P. lugubris* Latr. Ammarnäs tr. 1 ♂ $^{28}/_{7}$; Vindeldalen ovan Ammarnäs 1 ♀ $^{8}/_{8}$ (S. Gaunitz).

Passaloecus borealis Dahlb. Vännäs by 3 ♂♂, 10 ♀♀ $^{14}/_{8}$. Var ganska vanlig på gärdesgårdarne kring byn. Den förefaller att stämma bra med Dahlboms beskrivning.

Alyson ratzeburgi Dahlb. Vännäs tr. En koloni i en sandbacke intill en liten vik av Storvindeln. På samma ställe byggde också *Priocnemis minor* och under ett par stenar funnos mindre samhällen av *Formica sanguinea*.

Crabro carbonarius Dahlb. Gargnäs: by 1 ♀ $^{7}/_{7}$, Näresbäcken 2 ♀♀ $^{10}/_{7}$; Vännäs: by 1 ♂ $^{17}/_{7}$, 3 ♀♀ $^{13}/_{8}$, 3 ♀♀ $^{14}/_{8}$, sydberget 1 ♂ $^{19}/_{7}$; väntstugan vid Gillisnuole 1 ♀ $^{9}/_{8}$; Ammarnäs 1 ♀ $^{28}/_{7}$, 1 ♀ $^{9}/_{8}$. En av de vanligaste rovsteklarne. — *C. anxius* Wesm. Vännäs by 1 ♂ $^{23}/_{7}$; Ammarnäs by 1 ♀ $^{28}/_{7}$. — *C. dimidiatus* Fabr. Vännäs: sydberget 2 ♀♀ $^{10}/_{8}$. — *C. lapponicus* Zett. Är utan tvivel den vanligaste rovstekeln; en stor koloni fanns i Gargnäs och ända upp i björkregionen var *lapponicus* vanlig. — *C. spinicollis* H. Sch. Gargnäs: by 2 ♂♂ $^{10}/_{7}$, 2 ♂♂ $^{11}/_{7}$, Näresbäcken 2 ♂♂ $^{10}/_{7}$. Av ♂♂ från Gargnäs har en helt svart bakkropp. — *C. vagus* L. Vännäs by 1 ♂ $^{13}/_{8}$.

Rhopalum tibiale Fabr, (*coarctatum* Scop.). Vännäs by 2 ♀♀ $^{13}/_{8}$, 1 ♀ $^{14}/_{8}$.

Vespa saxonica Fabr. Vännäs: sydberget 1 ♀ $^{19}/_{7}$; *v. norvegica* Fabr. Vännäs by 1 ☿ $^{10}/_{8}$; Gillisnuole tr. 1 ☿ $^{9}/_{8}$.

Odynerus trimarginatus Zett. Vännäs by 5 ♂♂ $^{23}/_{7}$—$^{14}/_{8}$; Ammarnäs: by 1 ♂, 2 ♀♀ $^{24}/_{7}$—$^{6}/_{8}$, Fårkammaren 1 ♂ $^{24}/_{7}$; Sommarhemmet 3 ♂♂ $^{6}/_{8}$; Tjulträsket: Nygård 1 ♂ $^{2}/_{8}$; Gårsedalen 1 ♂ $^{4}/_{8}$. Säkerligen den allmännaste av de mindre getingarne; går högt upp i björkregionen. — *O. trifasciatus* Fabr. Vännäs by 3 ♂♂, 1 ♀ $^{14}/_{8}$. — *O. oviventris* Wesm. Vännäs: by 2 ♂♂ $^{23}/_{7}$, 1 ♂ $^{14}/_{8}$, sydberget 1 ♂ $^{19}/_{7}$, 1 ♂ $^{22}/_{7}$, 2 ♂♂, 2 ♀♀ $^{10}/_{8}$; väntstugan vid Gillisnuole 1 ♂, 1 ♀ $^{9}/_{8}$. — *O. bifasciatus* L. Sorsele by 1 ♀ $^{12}/_{7}$; Vännäs: by 9 ♂♂, 5 ♀♀ $^{18}/_{7}$—$^{12}/_{8}$, sydberget 1 ♂ $^{17}/_{7}$, 1 ♂ $^{19}/_{7}$. Näst *trimarginatus* den oftast sedda smågetingen.

Pompilus frigidus Auriv. Ammarnäs by 1 ♂ $^{27}/_{7}$. Under en flat sten strax ovan björkskogen i Gårsedalen togos $^{1}/_{8}$ 6 pompilidkokonger, varur kläcktes ♀♀ av en pompilid, som efter Sv. Insf.

skulle kunna vara *concinnus*. Men det är väl troligare, att det är ♀ till *frigidus*, som då torde vara mycket svår att skilja från *concinnus*. Från Vännäs: sydberget har jag 2 ♀♀, som ehuru något mera glänsande än de kläckta ex:n väl dock böra föras till *frigidus*. Det av LUNDBLAD som *concinnus* upptagna ex:t torde lämpligast tolkas som *frigidus*. — *P. borealis* AURIV. Gargnäs tr. Kruträsket $^{8}/_{7}$. Det av LUNDBLAD omnämnda ex:t, som genom mindre brant köl på sista bukleden närmar sig *fumipennis*, har kölen hårad och är säkert en *borealis*, vilken är mycket väl skild från *fumipennis* enligt vad kop.-organet visar. — *P. fumipennis*, DAHLB. Vännäs: sydberget 1 ♂, 4 ♀♀ $^{19}/_{7}$. En liten koloni byggde i en torr av vittrad, svart skiffer bildad grushög under den här något överhängande klippväggen.

Priocnemis minor ZETT. Gargnäs by 1 ♂ $^{11}/_{7}$; Örnnäs 1 ♂ $^{15}/_{8}$; Vännäs: by 5 ♂♂, 2 ♀♀ $^{17}/_{7}$—$^{14}/_{8}$, -trakt 2 ♂♂ $^{18}/_{7}$. Säkerligen den vanligaste pompiliden.

Camponotus herculeanus L. Gargnäs, Vännäs, Tjulträsket: Matsojokkudden, Gårsedalen. Troligen allmän inom barrskogsregionen. Vid Tjulträsket såg jag endast ett par ensamma, vinglösa ♀♀. — *Formica exsecta* NYL. Vännäs tr., Ammarnäs, Sommarhemmet. — *F. suecica* ADLERZ. Ett samhälle i murken stock med litet stackmaterial vid sidorna om stocken sågs uppe i branterna ovanför Grönhällan vid Vännäs. — *F. sanguinea* LATR. Iakttagen först upp i sydberget vid Vännäs under stenar, senare också på en liten sandbacke vid en mycket liten ava till Storvindeln mellan Vännäs och Vallnäs. — *F. rufa* L. Allmän ända till barrskogsgränsen, t. ex. Tjulträsk by. — *F. fusca* L. Allmän långt upp i björkregionen: Sommarhemmet; Tjulträsket, Nygård.

Myrmica rubra L. Allmän upp i björkregionen, t. ex. Tjulträsket. Tre av småarterna torde finnas: *ruginodis*, *sulcinodis* och *lobicornis*.

Tomognathus sublaevis NYL. Ammarnäs by 1 ☿.

Leptothorax acervorum FABR. Allmän upp i björkregionen, t. ex. Tjulträsket.

Chrysis cyanea L. Ett ex. sågs i Vännäs på gärdesgård $^{14}/_{8}$. — *Ch. ignita* L. Gargnäs by 1 ♂ $^{10}/_{7}$; Vännäs by 2 ♀♀ $^{14}/_{8}$; Vallnäs 1 ♂ $^{16}/_{7}$; Ammarnäs 1 ♂ $^{26}/_{7}$; Tjulträsket: Nygårds tr. 1 ♀ $^{2}/_{8}$. Ehuru ej på långa håll så vanlig som i södra Sverige, är den dock ingen sällsynthet med ganska jämn förekomst i hela socknen.

Av förut (LUNDBLAD, E. T. 1924, h. 1) från Sorsele rapporterade gaddsteklar utgå *Prosopis communis*, *Halictus fulvicornis* och troligen *Sphecodes puncticeps* och *Pompilus concinnus*. Således skulle blott den förr från Sk-Vg kända *Crabro wesmaeli* återstå av de verkligt sydliga arterna. Om den ej upptäckes på andra

håll i Norrland, måste man nog antaga, att den införts och funnit ett par rabatter nära den äldre jägmästarebostadens i Sorsele by södra gavel giva drägliga boplatser. Även *Coelioxys lanceolata* har förr varit känd endast från Göta land, men då värddjuret — *Megachile nigriventris* — finnes från Småland till södra Lappland, är det troligt, att den mycket sällsynta *C. lanceolata* finnes inom samma område.

Nytillkomna äro de nordliga *Bombus kirbyellus, B. mastrucatus* och *Pompilus frigidus,* den »norrländska» (i Sv. Insf.), *Colletes impunctatus, Osmia parietina* (Sk—Lpl), de mera sydliga *Rhopalum tibiale* (Sk—s Lpl) och *Pompilus fumipennis* (Sk—Upl) samt myrorna, som ej medtogos i LUNDBLADS avhandling och som visat sig räkna 9 arter, av vilka *Formica suecica* (Jmtl.—Mdp), *F. sanguinea* (Sk—Upl) och *Tomognathus* (Ög—Jmtl) torde vara nya för Lappland. I nordligaste Norge finnas av »nyheterna» enligt SPARRE-SCHNEIDER 1909 Bombus-arterna, *Osmia parietina, Pompilus frigidus* och *P. fumipennis;* av myrorna saknas *Formica suecica, F. sanguinea* och *Tomognathus.*

Härmed är antalet från Sorsele kända gadd- och guldsteklar uppe i 91. Med säkerhet kan man vänta att finna ännu ett eller annat tiotal arter särskilt då bland bien och vägsteklarne, av vilka grupper *Bombus hyperboreus* är funnen så nära som på Laxfjället i Tärna (NORDSTRÖM) och *Ceropales maculata* vid Stor-umans station (S. GAUNITZ).

Till de intressantaste lokalerna höra utan tvivel sydbergen; åtminstone kan en lappländsk skogsbo aldrig upphöra att förundra sig över att han måste resa till fjälls för att finna de sydliga inslagen i landskapets fauna och flora. Vilka insekter, som äro utmärkande för sydbergen, är väl ännu ej närmare känt, icke minst därför, att det ej förr angivits om de djur, som ha sin egentliga nordgräns i södra Norrland (eller sydligare) men som stundom funnits ännu längre norrut, tagits på i klimatiskt avseende gynnsamma lokaler. Då det förefaller vara mycket troligt, att en del sydbergsarter under goda år kunna sprida sig till sydbergens omgivningar, är det vid fynd av sydligare insekter av vikt, att anteckning göres om sydbergslokaler finnas i trakten. Ligga äldre gårdar eller byar i sydbergens närhet kan man vänta, att åtminstone en del av de i trä levande eller boende sydligare insekterna finna drägliga livsbetingelser i eller vid byggnaderna. Det tyckes mig ej vara otroligt, att äldre, större byar — i detta fall Sorsele by, Gargnäs —, som ej ligga närmare sydberg, dock kunna hysa en del sydligare insekter, som ej skulle funnit tillräckligt gynnsamma — varma? — boplatser i de trakterna, om de varit orörda av kulturen.

Av Sorsele-gaddsteklarne tror jag, att endast *Pompilus fumipennis* och *Formica sanguinea* kunna vara verkliga sydbergsdjur; *Pemphredon unicolor* och *Rhopalum tibiale* höra möjligen också hit. *Odynerus oviventris* är väl ojämförligt vanligast i sydbergen, men tyckes dock reda sig bra även på mindre gynnsamma lokaler.